

Mihai Eminescu - Modele cosmologice si viziune poetica

Prezenta lucrare isi propune sa defineasca opera lui Mihai Eminescu ca pe o succesiune de solutii existentiale – si in consecinta poetice – raportate la suflet – istorie – univers.

Succesiunea modelelor teoriei universului este determinata de stadiul evolutiei stiintei, a fizicii in primul rand, a matematicii si astronomiei.

Istoria cosmologiei europene a parcurs trei mari etape stiintifice: etapa antica care a cultivat un model cosmologic de tip sferic; etape corespunzatoare fizicii clasice newtoniene, si etapa contemporana .

Poezia eminesciana parcurge trei etape: prima etapa in consonanta cu viziunea romantica de la 1848 este fondata pe un model cosmologic platonician si are ca erou liric preferat copilul. A doua etapa marcata de gandirea lui Schopenhauer dezvaluie caracterul iluzoriu al armoniei lumii, este obsedata de problemele de sens ale existentei umane intr-o lume tentata sa rezolve aceasta criza intr-o maniera romantica.

Ipostaza simbolica, cea mai caracteristica pentru aceasta perioada este demonul.

Ultima etapa a creatiei eminesciene abandoneaza modelul cosmologic platonician pentru unul de tip Kantian.

Capitolul al II-lea: trateaza universul paradisiac corespunzator modelului cosmologic al lui Platon si relatia dintre poezia eminesciana si cea a generatiei de la 1848.

Cu tenta erotica in stil Alecsandri (De-as avea) sau Bolintineanu (O calatorie in zori), satirica (Junii corupti), patriotica (Ce-ti doresc eu tie, dulce Romanie) sau istorica (Horia) , poezia lui Eminescu reia motivul lumii ca substanta divina a lumii, insa, se ataseaza mai ales vizionarismului pasoptist care se exprima in constituirea idealului national si politic pe conceptia mesianica asupra rolului pe care-l are de indeplinit poetul. "Bardul" eminescian este reincarnarea poetului profet al pasoptistilor si el ia chiar, adesea infatisarea poetilor generatiei precedente.

Vocatia poeziei nu e placutul ci sublimul deoarece se vrea cantarea profetica ce concureaza si stapaneste natura si natura umana dezlantuita:

"Astfel iti e cantarea, batrane Heliade,
Cum curge profetia unei Ieremiade,
Cum se razbun-un vifor zburand din nor in nor.
Ruga-m-as la Erato, sa cant ca Tine, barde,
De nu in viata-mi toata, dar cantecu-mi de moarte
Sa fie ca "Blesteme"-ti... sa-l cant, apoi sa mor."

Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari
<http://referatenoi.ro>

Osciland intre Dumnezeu si Satana, intre credinta si blestem Muresanu (Andrei Muresanu, erou national si poet al desteptarii neamului devenit eroul faustic al uneia dintre cele mai frumoase poeme dramatice eminesciene) e un spirit torturat, dar mantuit totusi de sentimentul apartenentei sale la o comunitate nationala greu incercata, nu inasa invinsa.

La 1871, bardul este inlocuit printr-o fiinta demonica. Blestemul demonic alterneaza cu rugaciunea si vechiul bard redevine vocea ce va celebra destinele eroice ale unui popor martirizat:

"Vad cerul lan albastru sadit cu grau de stele,
El imi arata planul adancei intocmele
Cu care-si misca sorii. – in samburul de ghinda
E un stejar. ....

.....asa, poporul meu,
in tine e puterea-ti, naltarea-ti si pieirea-ti."

Poemul Ondina incearca limbajul poetic printr-o interpretare explicita a modelului cosmic platonician.

O serie de motive poetice precum: muzica sferelor, dansul, valoare sacra a numelui, eroii, lumina ca substanta a lumii sunt integrate in lexicul poeziei eminesciene.

"in loc de aer e un aur,
Topit si transparent, mirositor...
Cand ingeri canta de deasupra raclei
in lumea cerurilor – ele-albesc
si pe pamant ajung tandari duioase
Din cantecul frumos..."

Ca o "nota ratacita" din muzica sferelor sau ca idee din urzeala prima a lumii, apare femeia in poezia eminesciana de tinerețe.

"Esti tu nota ratacita
Din cantarea sferelor
Ce eterna, nefinita,
ingerii o canta-n cor?"

Iubita, muza si, adeseori artista, femeia e una dintre vocile prin care se vesteste armonia divina a universului.

Ultimul mare poem eminescian axat pe topografia mitica a universului este "Povestea magului calator in stele".

Marcat de semnele genialitatii si ale mortii, printul mostenitor de imparatii pamantene, purcede pentru aflarea unde salasuieste batranul mag, cunoscator al legilor divine ce guverneaza armonia

Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari
<http://referatenoi.ro>

---

cosmica.

Drumul spre piscurile sacre ale Pionului este si un drum spre adevarurile adanci, ascunse in propria-ne fiinta.

Coborand in adancurile gandului si de aici in adancurile somnului, printului ii este dat sa afle ca face parte din categoria rara a celor lipsiti de un destin prestabilit, a celor liberi asemenea lui Dumnezeu.

Lipsit de patria originara a unui astru, geniul fara de stea descinde direct din puterea demiurgica a divinitatii, cu care se descopera prin gandire,
"Caci Dumnezeu in lume le tine loc de tata
si pune pe-a lor frunte gandirea lui bogata."

Singurul pericol care ameninta fiintele geniale este iubirea care le-o poarta ingerul "palid cu lungi aripi si negre" al Mortii. Moartea celor fara de stea nu poate fi decat o moarte a gandului care nu mai are puterea de a fi creator de sens, care isi pierde asadar virtutea demiurgica.

Constiinta istorica si drama instrainarii spiritului in timp – analizeaza felul in care Eminescu s-a desprins de modelul cosmologic platonician. Timpului cosmic al echilibrului perpetuu ii opune viziunea opririi, declinului lumii.

Marile crize istorice ale umanitatii sunt inscrise de Eminescu in "Memento mori":
"si-astazi punctul de solstitiu a sosit in omenire.
Din marire la cadere, din cadere la marire".

Cum, etimologic, solstitiu insemna momentul de oprire al soarelui in evolutia sa celesta, istoria umanitatii va fi marcata de tragice solstitii ale gandirii iar existenta individului va intra si ea sub semnul unei rupturi dramatice de unitatea originara a fiintei.

-Instrainarea-

Sentimentul unei dramatice rupturi interioare si nostalgia varstei pierdute a plenitudinii, din care mai supravietuieste, neatins, doar cultul artei si cultul prieteniei.

Sentimentul ratacirii prin uitare, ajunge in "Melancolie", pana la sentimentul unei dedublari ce transforma constiinta intr-un martor al unei existente ce si-a pierdut intelesul si care descopera ca verbului "a fi" ii lipseste persoana I. Ea poate deveni, in sunetul melancolic al cornului din "Peste varfuri" dulce tanjire dupa odihna mortii sau poate ramane plutire incerta intr-un univers care si-a pierdut realitatea.

Spatiul paradisiac al inceputului este, de obicei acela al codrului. Codrul e spatiu –nucleu,

Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari
<http://referatenoi.ro>

---

necomunicant cu istoria, taram inshis aflat in afara legilor trecerii:

"in temeiul codrului

Cale nu-i, carare nu-i.

Ca de-a fost vreodata cale

Ea s-a prefacut in vale."

Fiinta imaculata a copilului apartine paradisiului padurii, pe care-l stapaneste ca tanar print in "O, ramai".

-Criza comunicarii. Sterilitate si ironie-

Asa cum "visul" sau starea de "farmec" sunt atribute ale copilului, tot astfel poezia este atributul bardului. Caci bardul apartine lumii armonioase a varstelor istorice aurorale. Poezia este limbaj natural in epocile de gandire mitica. Dar, in clipa in care gandirea mitica isi pierde realitatea, poezia isi pierde temeiurile naturale ale existentei si e amenintata de sterilitate.

Gandirea critica e marcata de "ruptura intre lumea bulgarului si lumea ideei" care conduce spre neincredere in valoarea existentiala a artei.

Desi creatia Eminesciana cunoaste unele momente ce se inscriu sub semnul ironiei romantice, totusi ironia nu e resimtita ca manifestare a libertatii demiurgice a spiritului, ci ca nesubstantialitate.

Din acest punct de vedere, atitudinea eminesciana se apropie mai mult de cea a lui Hegel decat de cea a teoreticienilor romantici ai ironiei.

Cu Hegel se intalneste Eminescu nu numai in definirea ironiei ca expresie a nesubstantialitatii lumii ci si in considerarea varstei istorice moderne ca o varsta in care nici ereditatea, nici arta nu mai constituie forme proprii de manifestare a spiritului.

Elementele hegeliene din gandirea lui Eminescu nu l-au transformat pe poetul roman dintr-un discipol al lui Schopenhauer intr-un epigon al lui Hegel. intai, pentru ca nu avem de a face cu un filozof sistematic, ci cu un poet bantuit de mari nelinisti existentiale, un poet a carui spaima de neant ar putea gasi (si a gasit, in ultima etapa de creatie) consolare in identitatea hegeliana dintre Neant si Absolut.

-Daimon si Demon-

Demonul torturat al creatiei care aspira spre "dulcile lumine" eliberatoare ale frumusetii in Scrisoarea V , este un daimon in sens antic. Acceptatia grecescului daimon e similara cu cea a latinescului genius.

Echivalenta originara a termenilor daimon-genius explica frecventa sinonimie demon-geniu din

Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari
<http://referatenoi.ro>

---

opera lui Eminescu. ("Fata in gradina de aur").

Termenii sinonimi demon-geniu desemneaza natura supranaturala, nu inasa divina, a unui daimon in sens antic, ce mediteaza intre doua nivele de existenta fara a apartine nici unuia dintre ele.

Fara indoiala termenul de demon nu are conotatii etice, asa cum va avea acceptia crestina a demonului inger rebel si pedepsit.

Ca putere creatoare, daimonul se intalneste cu atributele de demiurg ale divinitatii. Pentru ca aceasta coincidenta sa devina o suprapunere perfecta de semnificatii, demiurgul trebuie sa-si piarda trasaturile platoniciene de arhitect si geometru divin care calculeaza, pe baza legilor matematicii, structura perfecta a universului; el trebuie sa devina zeul orb care nu mai are drept scop perfectiunea ci existenta.

Aceasta este infatisarea divinului in cea de a doua etapa a creatiei eminesciene, cand demiurgul e identificat cu schopenhaueriana vointa de a fi inzestrat in exclusivitate cu atribute de daimon.

Foarte adesea acesti demoni, rebeli impotriva vointei de a fi, primesc infatisare de calugari.

Cei mai multi dintre demonii eminescieni, frumosi ca Ieronim sau ca Toma Nour, sunt ingeri care si-au pierdut paradisul ei sunt marcati de "vechea varsta" a inocentei pierdute si mandria cunoasterii.

Pentru cei "nenascuti la timpul lor", Eminescu va gasi mai tarziu imaginea celor - cu - stea - moarta. Astfel ia nastere o categorie romantica a "damnatilor".

Atractia dintre astrul mort si privirea celui ales sugereaza legatura dintre om si stea, similara cu legatura dintre sufletul-inger si astrul sau originar.

Cei cu stea moarta sunt cei care si-au pierdut, patria cosmica. Cand nu au semnificatia de daimon si nici semnificatia de demiurg malefic, demonii eminescieni nu pot depasi nostalgia patriei cosmice pierdute.

-Universurile compensative-

Una dintre putinele poezii citadine eminesciene care nu e nici romanta, nici satira, Privesc orasul – furnicar, anticipeaza fra-pant, ca tehnica poetica, lirica bacoviana. Privirea neutra contempla detasat, spectacolul multimii umane care trece mereu intr-o succesiune de imagini lipsite de orice legatura intre ele, cu exceptia legaturii pe care o da vesnica lor trecere.

Orasul, e o arhitectura stranie, care are precizia si lipsa de sens a imaginilor onirice.

Privesc orasul –furnicar-

Cu oameni multi si muri bizari

Pe strade largi cu multe bolti,

Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari
<http://referatenoi.ro>

Cu cate-un chip l-a stradei colt.
si trec foind,razand,vorbind,
Multime de-oameni pasi grabind.

O fata, un caine speriat, un baiat fluierand, un cersetor orb, un hamal incarcat, fiinte – imagine care se succed, fara sa co-munice, printre murii bizari si multele bolti ale spatiului citadin.

Spatiu citadin e un spatiu al uitarii timpului si existenta sociala e un ceremonial al trecerii, minutios organizat, menit sa despovareze constiinta de sentimentul timpului.

Opus acestei uitari, este expresia traiirii atente, concentrate a timpului.

E o poezie in care orologiile devin un motiv cheie.

si-s fericit...Pulseaza lunga vreme
in orologi cu pasii uniformi....

Poezia si visul se exerseaza in a intoarce inapoi roata vremii ,trecand prin punctele de solstitiu ale fiecarei civilizatii, spre timpul ei echinoxial, in care si-a construit miturile.

Gandirea poate realiza vesnicia. Ca sa gandeasca,
razbunator, sfirsitul timpului,constiinta trebuie mai intai sa iasa de sub imperiul lui, adoptand, ca-n Scrisoarea I , perspectiva de ochi cosmic a lumii si abandonand timpulprizonier in ritmurile mecanice ale ceasornicului.

Cand cu gene ostenite sara suflu-n lumanare,
Doar ceasornicul urmeaza lunga timpului carare.

Varsta pe care am numit-o a gandirii critice este o varsta a gandirii instrainate.Articolele politice ale lui Eminescu precizeaza termenii: societatea instrainata este societatea burgheza,opusa statului patriarhal care crestea pe ideea confuziei magice intre cetate si codru.

Conservatorismul politic al gazetarului Eminescu nu e conjunctural, ci structural, cu precizarea ca prin conservatorism Eminescu nu intelege intoarcerea la statul patriarhal din evul mediu, oricate nostalgii l-ar indemna intr-acolo ci re-autenticarea unei gandiri politice straine,in plin secol al XIX –lea.

-Poezia-

Odin si Poetul incearca o recuperare a spatiului mitic al poeziei traducand in imagini spatiile cu care se intilneste in comunitatea de limbaj a visurilor si a aspiratiei.

Ei cer sa cant... durerea mea adanca

S-o lustruiesc in rime si-n cadente

Dulci ca lumina lumii primavara

intr-o gradina din Italia.

Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari
<http://referatenoi.ro>

Ei inseamna damele ce suspina la atingerea poeziei, dar se refuza poetului;

Ratacit intr-o lume care nu-l apartine, poetul viseaza sansa de a se smulge din acest timp strain cufundandu-se printr-o moarte rituala in spatiul etern identic siesi, senin, glacial si pur al marii inghetate.

Marea inghetata era mormant si spatiu al resurectiei intru eternitate promis consolator, in variantele poemei Gemenii, poetul rebel, blestemat de zeul Soare.in Odin si Poetul, integrarea in spatiul pur al gheturilor vesnice nu mai apare ca o promisiune divina ci ca o aspiratie a spiritului insingurat in lume:

O, mare, mare inghetata, cum nu sunt
De tine-aproape, sa ma-nec in tine!
Tu mi-ai deschide-a tale porti albastre,
Ai racori durerea-mi infocata
Cu iarna ta eterna.

-Somnul si Moartea-

Locul visului e somnul.Nascut din adancurile somnului, visul ia,in Muresanu, infatisarea cantecului.Lumile din vis sant asemanate cu lumile create in poezie de gandirea geniala.

In Epigonii, una dintre infatasarile mitice ale poeziei era aceea de instrument prin care se exprima visul cosmosului, caci lumile eminesciene traiesc cu vocatia universala a visului.

Reverii adolescentine evocate in Scrisoarea II sunt asemenea proiectii ale starii de farmec asupra lumii celei aievea.

Atunci lumea cea gandita pentru noi avea fiinta,
Si din contra, cea aievea ne parea cu neputinta.

Sunt cu totul exceptionale cazurile in care visul nu e in opera lui Eminescu, decat o prelungire si o repetare a existentei treze.

Celui nenascut in timpul sau visul ii va oferi imagini paradisiace compensative, ca o indepartata solie a patriei sale cosmice, a stelei sale moarte. Structura spatiului oniric se recunoaste in basmele eminesciene si in special in Fat-frumos din lacrima.

Fat-frumos e printul care cunoaste doua nasteri divine-prima din lacrima Fecioarei, a doua, din porunca Domnului care remetamorfozeaza izvorul in fiinta umana.

Daca reveria erotica e tratata uneori in termenii ironiei, idila eminesciana se inscrie in perimetrul lui oniric.Cuplul redescopera calea spre spatiul protector al codrului, si intalnindu-se in vis cu visul etern al padurii:

Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari
<http://referatenoi.ro>

Vom visa un vis ferice,
ingana-ne-vor c-un cant
Singuratece izvoare,
Blanda batere de vant;

Adormind de armonia
Codrului batut de ganduri,
Flori de tei deasupra noastra
Or sa cada randuri-randuri.

-Magia-

Ratacit intr-un timp istoric pe care-l simte strain si ostil, tanarul erou din Sarmanul Dionis, care pare a avea trasaturile obisnuite ale celor nenascuti in timpul lor, viseaza posibilitatea de a recupera lumile armonioase ale timpului echinoxial si reuseste chiar sa se integreze lor prin magie.

Formula magica e cuprinsa in cartea de astrologie de care Dionis nu se desparte in toata strania sa calatorie prin timp si spatiu.

Reconstituita, fabula din Sarmanul Dionis da impresia ca ne aflam in fata unei nuvele fantastice, cu substrat filozofic.

Inainte de a-l cunoaste pe Dionis, cititorul cunoaste adevarul adanc al existentei personajului, care este universul gandirii sale. Dionis aspira sa regaseasca prin magie infatisarea egocentrica a cosmosului

platonician, dar pierde aceasta recuperata patrie cosmica printr-o eroare a gandului.

Negandu-si ultimele limite, gandirea neaga posibilitatea insasi a formei, si e pandita de nedeterminarea pura, de haos, de nefiinta.

-Sentimentul Patriei si sensul istoriei-

Desfasurata sub semnul umanismului, primele manifestari ale constiintei de sine ale poporului roman echivaleaza cu recunoasterea apartenentei noastre la sfera spiritualitatii privilegiate romane.
"Si toti de la Rim ne tragem"

Ideea fundamentala pe care romantismul romanesc o aduce in interpretarea istoriei este aceea a dacismului, caci istoria romantica nu mai e un pelerinaj spre patria spiritului, ci un efort de definire a spiritului Patriei.

Mitul romantic al Daciei se regaseste in opera lui Eminescu, imbogatit insa cu elemente care

Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari
<http://referatenoi.ro>

---

incorporeaza mitul clasic al Romei.

Trairind in varsta mitului, Dacia nu poarta in sine germenii distrugerii si moartea ei nu poate veni decat dinafara, adusa de civilizatia "istorica" triumfatoare a Romei.

Victoria Romei este marcata de semnul unei fundamentale vinovatii pe care Decebal o transforma in acuza si motiv de blestem:

Pe-a istoriei mari panze, umbre-a sclavelor popoare

Prizarite, tremurande trec- o lunga acuzare –

Tarand sufletul lor vested pe-al coruptiei noroi

Voi nu l-ati lasat in voia sortii lor. Cu putrezirea

Sufletului vostru propriu ati implut juna lor fire.

Soarta lor va e pe suflet ce-ati facut cu ele ?Voi!

Nu vedeti ca in furtune va blesteama oceane?

Prin a craterelor gura razbunare strig vulcane

.....

moartea voastra firea-ntreaga si popoarele o cer.

-Iubirea-

La inceputul creatiei eminesciene, prezentele feminine se asociau, cu imaginea unor semidivinitati.

Din acest nucleu se dezvolta cel putin doua din ipostazele caracteristice ale eroticii eminesciene:

- prima este aceea a angelitatii feminine. O a doua caracteristica a eroticii este conceperea frumusetii feminine ca o imagine in lumea fenomenala a Frumusetii absolute.

Dulcea frumusetate a femeii este de fapt proiectia visului apolinic al daimonului. Madona lui Rafael este pentru Eminescu infatisarea unui vis, o creatie a gandirii," divinizarea frumusetii de femeie."

Rafael, pierdut in visuri ca-ntr-o noapte instelata

Suflet imbatat de raze si de-terne primaveri,

Te-a vazut si-a visat raiul cu gradini imbalsamate

Te-a vazut plutind regina printre ingerii din cer

Si-a creat pe panza goala pe Madona Dumnezeie,

Cu diadema de stele, cu surasul bland, vergin...

.....

O, cum Rafael creat-a pe Madona Dumnezeie,

Cu diadema-l de stele, cu surasul bland, vergin,

Eu facut-am zeitate dintr-o palida femeie.....

Poate de aceea erotica eminesciana este doar in mod exceptional o celebrare a prezentei iubirii si, in mod obisnuit, o evocare sau o invocare a ei prin amintire sau prin vis.

Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari
<http://referatenoi.ro>

Opus sensului armonizator al Erosului conceput ca principiu cosmotic, iubirea apare, in cateva din poemele eminesciene, ca aspiratie spre nefiinta, ca nevoie de autonegatie.

In inger si demon, fiecare din termenii cuplului reprezinta negatia violenta, totala, a celuilalt:
Ea un inger ce se roaga- El un demon ce viseaza;
Ea o inima de aur – El un suflet apostat:

El in umbra lui fatala, sta-ndaratnic rezemat
La picioarele Madonei, trista, sfanta Ea vegheaza.

Cand nu e sete de extinctie, iubirea apare ca un rit de integrare in pierduta armonie cosmica, derecuperare a starii de "farmec" si a timpului echinoxial.

Cel mai adesea insa, erotica eminesciana celebreaza nu prezenta iubirii, ci amintirea sau visul ei.

Ca ti istoria, amintirea este una din modalitatile prin care universul poetic eminescian incearca sa depaseasca criza gandirii instrainate.

Poezia de tinerete a lui Eminescu isi asuma lexicul poetic pasoptist, caruia ii descopera si ii restituie insa motivatia de profunzime in modelul cosmologic platonician, incepind cu poema Ondina.

Limbajul Ideii in starea de Absolut se taduice la Eminescu prin limbajul curent, trecut insa in forma pur negativa- caci nefiinta ca nedeterminare inseamna supracategorial, inseamna nu radacina pura a verbului, ci negarea lui:

Pe cand nu era moarte, nimic nemuritor,
Nici samburul luminii de viata datator,
Nu era azi, nici maine, nici ieri, nici totdeauna...

Tehnica poetica eminesciana evolueaza astfel de la limbajul image al primei etape spre formele supracategoriale, negative, spre o tehnica de l-realizare a obiectului sau spre versul liber utilizat in cea de a doua etapa a creatiei.

Mai mult decat oricare dintre poeziile eminesciene, Oda poate marca simbolic evolutia unei gandiri ce se substituie gandirii divine, creatoare de zei si de istorie.

In indelungata evolutie a Odei ramane doar titlul si metrul.

Dedicata la inceput unui erou al istoriei si al gandirii active, adica lui Napoleon, dedicata mai apoi eroului limbii care e poetul, Oda, devine in varianta ei finala, o rugaciune de mentinere a celui care nu mai pastreaza nici o caracteristica romantica de erou sau de poet.

Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari

<http://referatenoi.ro>

Eroul liric al acestei ode-rugaciune nu mai e nici Napoleon Cezarul, nici Poetul, adica nu mai e nici o fiinta cu destin romantic de exceptie; in varianta definitiva, Oda nu mai e expresia conditiei eroului sau a geniului, ci expresia pura a conditiei umane. Si poate de aceea, pare o rugaciune de intrare in nefiinta:

“Ca sa pot muri linistit pe mine - Mie reda-ma- !,

Ea ramane , de fapt, o Oda fiintei, celebrata prin destinul de pasare Phoenix al existentului .